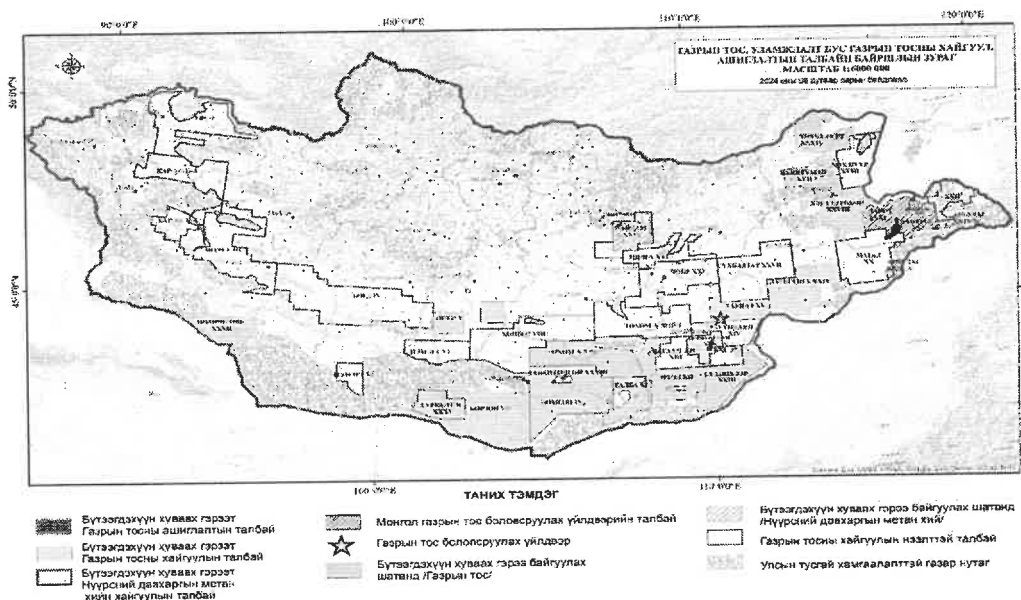

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР БОЛОН БҮГД НАЙРАМДАХ ЭНЭТХЭГ УЛСЫН ЭКСПОРТ-ИМПОРТ БАНК ХАМТРАН ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БАЙГАА “ГАЗРЫН ТОС БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭР БАРИХ ТӨСӨЛ”-ИЙН ҮР НӨЛӨӨ, ҮР ДАГАВРЫН ТАЛААР

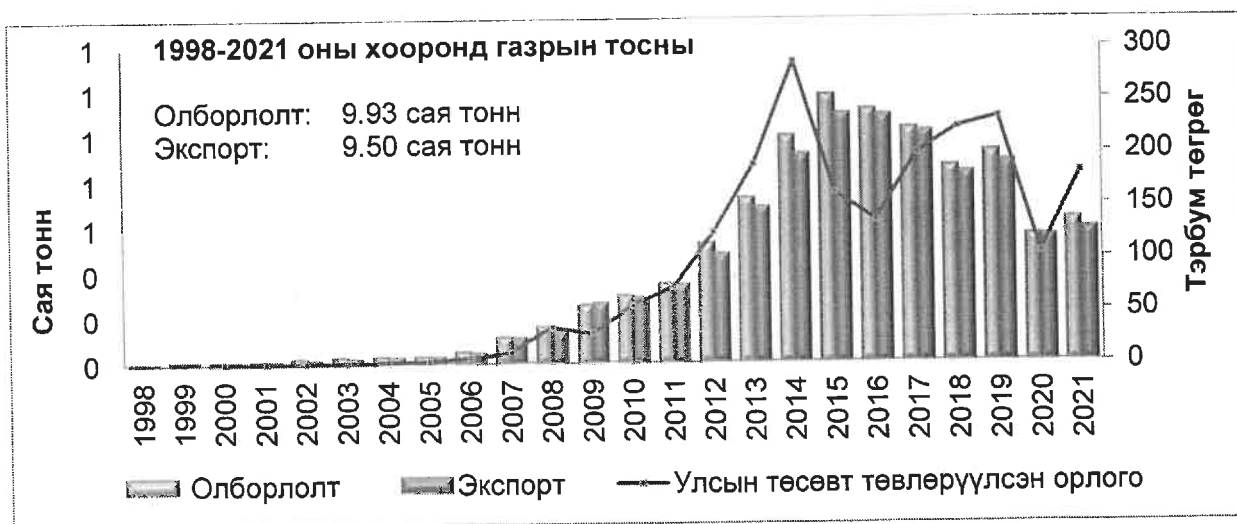
1. ГАЗРЫН ТОСНЫ ХАЙГУУЛ, ОЛБОРЛОЛТ

“Газрын тосны тухай” хуулийн хүрээнд Бүтээгдэхүүн хуваах гэрээ байгуулсан аж ахуйн нэгжүүд 1993-2024 онд хайгуул, судалгааны ажлын үр дүнд Тосон-Уул, Тамсаг, Зүүнбаян-Цагаан-Элс, Цэн тогоруу зэрэг тосны ордуудыг нээж, ашиглалтад шилжүүлээд байна.

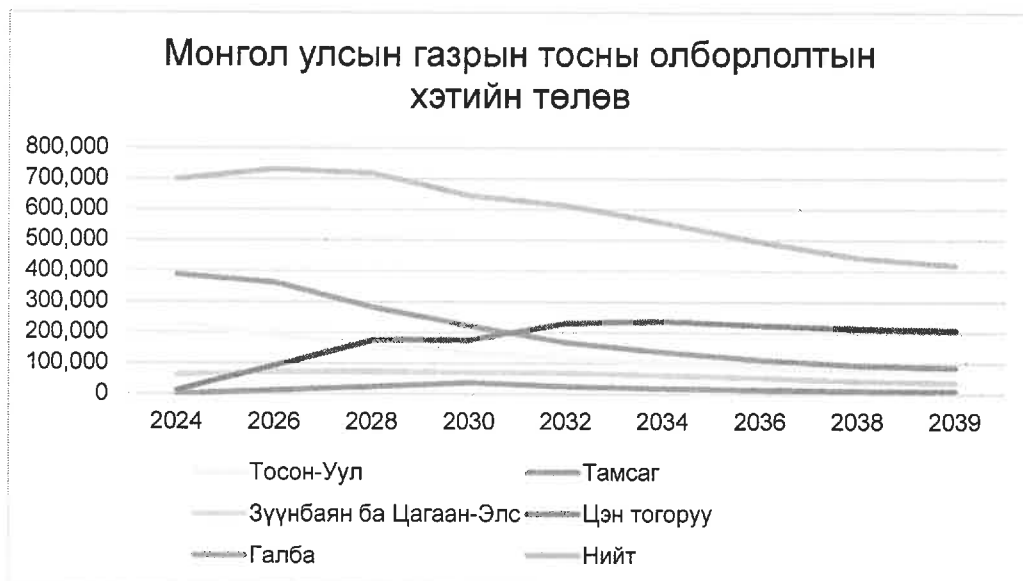
Зураг 1.
Газрын тосны хайгуул, ашиглалтын талбайн байршил

Улсын хэмжээнд 2010-2012 онд нөөцийг “баталгаат” зэрэглэлээр нийт **332.64** сая тонн, үүнээс “ашиглалтын баталгаат” зэрэглэлээр нийт **43.26** сая тонноор тус тус нөөцийн нэгдсэн санд бүртгэж авсан. Үүнээс 9,9 сая тонныг экспортолсон. Үлдэгдэл ашиглалтын баталгаат нөөцийн хэмжээ **33.3** сая тонн байна.

Зураг 2. Газрын тосны олборлолт, экспорт

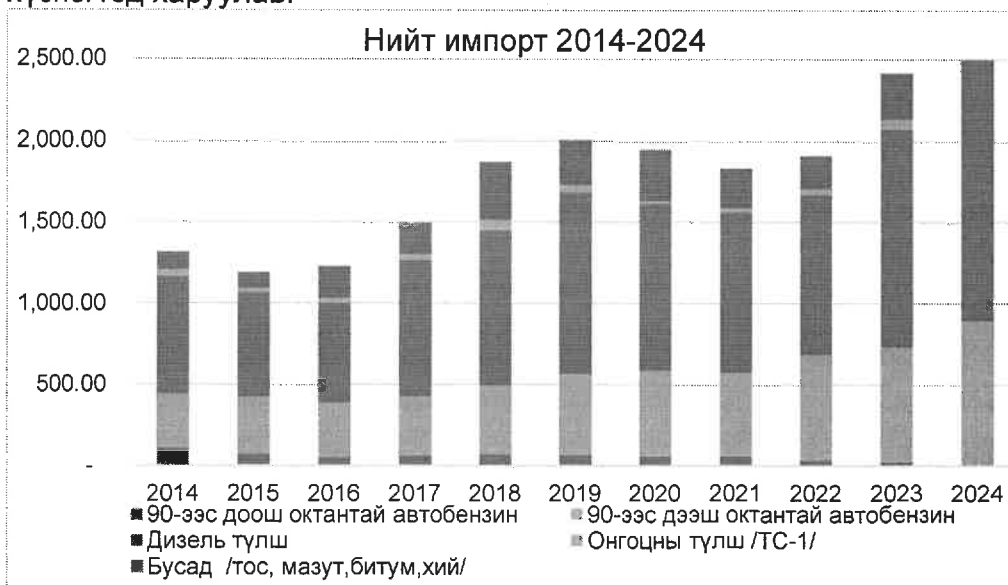
2039 он хүртэл дээрх ордуудаас олборлох тосны урьдчилсан таамгийг доорх зурагт харуулав. Тосны олборлолт 2027 оноос буурч 2039 он гэхэд 400.0 гаруй мянган тоннд хүрэхээр байна.

Зураг 3. Газрын тосны олборлолтын урьдчилсан таамаг

2. ГАЗРЫН ТОСНЫ БҮТЭЭГДЭХҮҮНИЙ ИМПОРТ

Өнөөгийн байдлаар Монгол Улс газрын тосны бүтээгдэхүүний хэрэглээгээ 100 хувь импортоор хангаж байгаа бөгөөд 2022 онд 1,875.3 мян.тн газрын тосны бүтээгдэхүүн импортолсон бол Ковид-19 цар тахлаас хойш эдийн засаг сэргэж 2023 онд импортын хэмжээ 28.9%-иар өсч, 2,417.4 мян.тн газрын тосны бүтээгдэхүүн импортолсон байна. 2018-2024 онуудад импортолсон газрын тосны бүтээгдэхүүний хэмжээг дараах хүснэгтэд харуулав.

Зураг 4. Газрын тосны бүтээгдэхүүний импорт 2018-2024 он , оноор (тн)

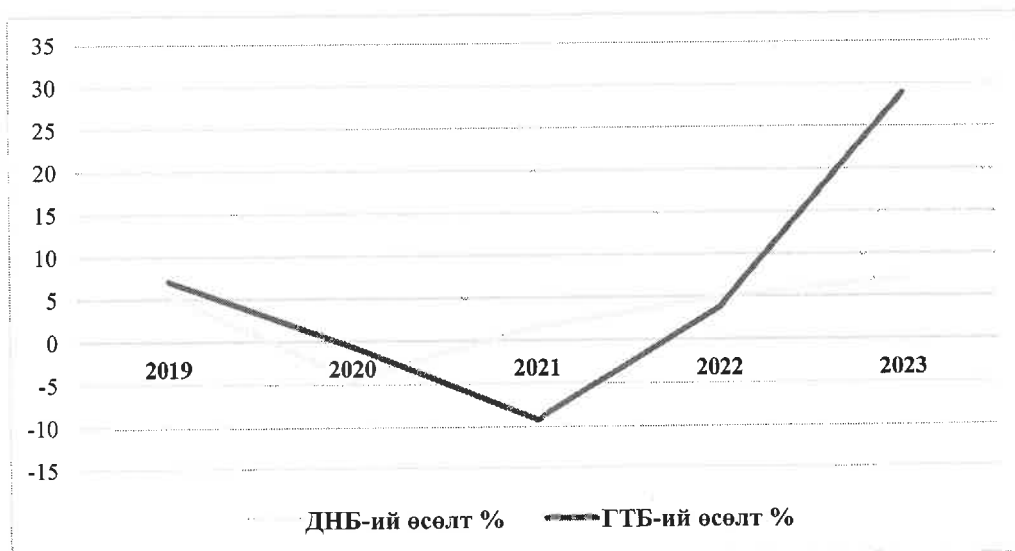
Газрын тосны бүтээгдэхүүний импортын бүтцийг үзвэл 2024 оны байдлаар 55.5%-ийг дизель түлш, 30.2%-ийг автобензин, 3.99%-ийг онгоцны түлш, 1.7%-ийг шингэрүүлсэн шатдаг хий, 8.5%-ийг бусад бүтээгдэхүүн бүрдүүлж байна.

Газрын тосны бүтээгдэхүүний өсөлт нь ДНБ-ий өсөлттэй шууд холбоотой бөгөөд сүүлийн 10 жилийн судалгаанаас үзэхэд ДНБ-ий нэг хувийн өсөлт нь шатахууны 1.0-1.35%-ийн өсөлтийг бий болгож байв. Манай улсын ДНБ-ий сүүлийн жилүүдийн өсөлт болон Монголбанкнаас гаргасан ирэх жилүүдийн өсөлтийн төсөөллийг доорх хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 1. ДНБ болон газрын тосны бүтээгдэхүүний импортын өсөлтийн харьцуулалт

Он	ДНБ-ий өсөлт, %	ГТБ-ий өсөлт, %
2019	5.5	7.1
2020	-4.4	-0.6
2021	1.6	-9.2
2022	5	3.8
2023	7.1	28.9

Тайлбар: ДНБ болон газрын тосны бүтээгдэхүүний импортын өсөлтийг өмнөх онтой харьцуулсан. Үүнийг графикаар харуулвал:

Зураг 5. ДНБ болон ГТБ-ий импортын өмнөх жилтэй харьцуулсан өсөлт, бууралт

2022 болон 2023 онуудад Ковид-19 цар тахалтай холбоотой хязгаарлалтууд буурснаар уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспорт нэмэгдэж эдийн засаг 5%, 7.1%-иар тус тус өсөлт үзүүлсэн. Томоохон уурхайнуудын үйл ажиллагаа идэвхжиж, хэрэглээ огцом өссөнөөр газрын тосны бүтээгдэхүүний эрэлт мөн өсч, 2022 оноос 2023 онд өсөлт 28.9%-д хүрсэн байна.

Харин газрын тосны бүтээгдэхүүний жижиглэн хэрэглэгчид болох тээврийн хэрэгслийн тоо нэмэгдсэнээр 90-ээс дээш октаны тоотой автобензиний хэрэглээ 2020 оноос 2023 он хүртэл 553.5 мян.тн-оос 707.6 мян.тн буюу 27.8%-иар өсчээ.

Дээр дурдсанаас үзвэл газрын тосны бүтээгдэхүүний хэрэглээ ДНБ-ий өсөлт, бууралттай нягт холбоотой, ялангуяа уул уурхайн үйлдвэрийн хөгжилтэй холбоотой байна. Монголбанкны хийсэн тооцооллоор 2024 оны эцэст эдийн засгийн өсөлт 6.4%-д хүрнэ гэж таамагласан.

Судлаачдын үзэж байгаагаар ойрын жилүүдэд нүүрс, төмрийн хүдэр, зэс, молибдены эрэлт буурахгүй харьцангуй нэг түвшинд, нүүрсний экспортын хэмжээ өндөр байх нөхцөлд манай орны газрын тосны бүтээгдэхүүний хэрэглээ 2023 онтой харьцуулахад өсөх хандлагатай байна.

Хүснэгт 2. Монгол Улсын газрын тосны бүтээгдэхүүний хэрэглээний хэтийн төлвийн төсөөлөл

Он	Эдийн засгийн өсөлт, %			ГТБ-ий хэрэглээ			
	АХБ	ОУВС	Дунджаар	Өсөлтийн %		Бодит тоо, мян.тн	
				min	max	min	max
2024	4.1	6.0	1,0	-		1137,0	1137,0
2025	6.0	6.5	5,3	4,2	5,0	1185,0	1200,0
2026		5.5	5,0	4,2	5,0	1230	1250,0
2027		5.4	6,0	4,3	5,0	1290	1310,0
2028		5.2	8,0	4,3	5,0	1340	1380,0

Дорноговь аймгийн Алтанширээ сумын нутагт жилд 1.5 сая тонн газрын тос боловсруулах үйлдвэр баригдаж байна. Тус үйлдвэрийн хүчин чадал, үзүүлэлтийг дараах хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 3. Үйлдвэрийн хүчин чадал

Үзүүлэлт	Тоо хэмжээ
Хүчин чадал	1.5 сая тн газрын тос боловсруулах
Боловсруулалтын технологи	Гидрокрекинг ба бусад
Түүхий эд	Газрын тосны ашиглалтын Тосон-Уул XIX, Тамсаг XXI талбайгаас олборлосон тос
Үйлдвэрлэх бүтээгдэхүүн	
Шингэрүүлсэн шатдаг хий	43 мян.тн
Автобензин	339 мян.тн
Дизель түлш	834 мян.тн
Онгоцны түлш	80 мян.тн
Зуухны түлш	47 мян.тн

Тус үйлдвэрийн гарцыг Монгол Улсад 2023 онд импортолсон газрын тосны бүтээгдэхүүний хэмжээтэй харьцуулахад автобензиний 55.9%, дизель түлшний 61.4%-ийг хангахаар байна.

Үйлдвэрийн эдийн засгийн тооцооллоор дээрх бүтээгдэхүүнүүдийн жилийн борлуулалтын орлого нь 4.5 их наяд төгрөгт хүрч байгаа нь 2023 оны ДНБ-ний 6.4 хувьтай тэнцэхээр байна.

Газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн эдийн засаг нь бусад үйлдвэрлэлээс ихээхэн онцлогтой, хими, физик, техник технологийн хувьд гол ба дайвар бүтээгдэхүүн өөр хоорондоо холбоотойгоор нэгэн зэрэг зайлшгүй гардаг тул нэгж бүтээгдэхүүний үнийг тусад нь тооцоолоход хүндрэлтэйгээс гадна зардлын 80 орчим хувийг эзэлдэг түүхий тос худалдан авах үнээс борлуулалтын үнэ ихээхэн шалтгаалдаг болно. Үйлдвэрийн гарах бүтээгдэхүүний борлуулалтын үнийн төсөөлөл дараах байдлаар тооцоологдсон болно. Үүнд:

- Дизель – 2,610 төг
- Авто бензин (95 октантай) – 2,459 төг
- Онгоцны түлш – 2,540 төг
- Шингэрүүлсэн шатдаг хий – 1,742 төг
- Зуухны түлш – 1,633 төг

3. ГАЗРЫН ТОС БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭР БАЙГУУЛСНААР ГАРАХ ҮР ДҮНГҮҮД

БНЭУ-ын “Инженерс Индиа Лимитед” төрийн өмчит компани боловсруулж, Эрдэс баялгийн мэргэжлийн зөвлөл 2019 онд баталгаажуулсан нарийвчилсан ТЭЗҮ-ийн хүрээнд, мөн хэрэгжилтийн үеийн судалгаагаар төслийг амжилттай хэрэгжүүлснээр дараах давуу талуудыг бий болгох боломжтой байна. Үүнд:

- Импортын зардлыг жилд 1 тэрбум ам.доллороор бууруулахаас гадна ДНБ-ийг жилд 10 хувиар нэмэгдүүлэх боломжтой;
- Түлш, шатахуун болон бусад нэмүү өртөг шингэсэн нефтийн бүтээгдэхүүнийг дотооддоо үйлдвэрлэж импортын хамаарлыг багасгах;
- Дотоодын түүхий эдийг боловсруулж, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх;
- Гадагш гарах валютын урсгал буурч, гадаад худалдааны тэнцэлд эергээр нөлөөлөх;
- Нефть-химийн салбарыг хөгжүүлэх томоохон түлхэц болох;
- Үйлдвэр, тос дамжуулах хоолой болон бусад дагалдах төслүүдэд 1500 ажлын байр бий болж, шууд бусаар олон тооны үйлдвэр, аж ахуйн газруудын үйл ажиллагаа тэлэх боломж бүрдэх;
- Түлш, шатахууны бодлогыг төр засаг бие даан шийдвэрлэх, зохицуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- Үйлдвэрийн болон түүхий тос дамжуулах хоолойн бүтээн байгуулалт, үйл ажиллагааг дагаж нефть-химийн болон бусад салбарын шинэ мэдлэг, дэвшилтэт

технологи, стандартыг Монгол Улсад нэвтрүүлж, нарийн мэргэжлийн боловсон хүчний бааз суурийг бэхжүүлэх;

- Орон нутагт болон ойр орчмын бүсдээ төмөр зам, авто зам болон харилцаа холбооны хэрэгслүүдийг хөгжүүлснээр эдийн засгийн болон дэд бүтцийн хөгжлийг хурдасгах;
- Ойр орчмын аймгийн төвүүдэд газрын тос нийүүлснээр тээврийн зардал хэмнэх;
- Орон нутгийн ажлын байрыг нэмэгдүүлж, үйлдвэржилтийг бий болгосноор нийгмийн эмзэг бүлгийн иргэдийн амьдралын нөхцөлийг сайжруулах;
- Говийн бүсэд аж үйлдвэр, техник, технологийн шинэ төв бий болох зэрэг олон давуу талуудтай байхаар байна.

4. НЭМЭЛТ ЗЭЭЛИЙН ХЭЛЭЛЦЭЭРИЙН ҮР НӨЛӨӨ, ҮР ДАГАВРЫН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

Монгол Улсын Засгийн газар, Бүгд Найрамдах Энэтхэг Улсын Экспорт-Импорт банк хоорондын нэмэлт санхүүжилтийн Зээлийн хэлэлцээр байгуулагдсанаар ЕРС 04 багц ажлын барилга угсралтын ажлын гэрээ байгуулагдах нөхцөл бүрдэх бөгөөд төслийн ерөнхий график төлөвлөгөөний дагуу гэрээ байгуулснаас хойш 36 сарын хугацаанд тус багцын барилга угсралтын ажил үргэлжилж, үйлдвэр ашиглалтад орох төлөвлөгөөтэй байна.

ЕРС 04 багц ажилд хамаарах гүн боловсруулалтын Патенттай технологийн байгууламжуудыг Францын “Axens”, Италийн “Kinetics Technology”, АНУ-ын “UOP Honeywell”, Голландын “Shell Global Solutions International” компаниудын технологийн лицензээр барьж байгуулна. Дээрх компаниуд өөр өөрсдийн байгууламжийн зураг төслөө боловсруулж, 2022 онд бүрэн хүлээлгэж өгсөн.

---oOo---